

УДК 371.4 Монтессорі (438)

ІСТОРИЧНИЙ НАРИС РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ МОНТЕССОРІ У ПОЛЬЩІ*

Ришард Куха

*Інститут педагогіки Університету ім. Марії Кюрі-Скловської
Люблін, Польща*

Наведено статистику видання наукових праць відомого італійського лікаря й педагога М. Монтессорі у різних країнах світу; описано проникнення педагогічних ідей Монтессорі у Польщу в 1912–1939 роках, а також їх розвиток після Другої світової війни.

Ключові слова: педагогіка й метод Монтессорі, освітяни, педагогічні течії та напрями.

Історик розповідає про минуле так само,
як ворожка про майбутнє.
Однак на відміну від творчості історика
пророцтва ворожки підлягають верифікації.

Поль Валері

Польська історіографія, присвячена діяльності італійського лікаря і педагога Марії Монтессорі (1870–1952), сягає довоєнного періоду, однак не належить до найбагатших. Особливо помітна її скромність порівняно з даними, вміщеними у бібліографічному покажчику “Montessori. Bibliografia Internazionale. International Bibliography 1896–2000” за 2001 р., який вийшов у світ у Римі з коментарями італійською і англійською мовами [14]. Він містить 14279 джерел, що відповідають 12805 бібліографічним позиціям [14]. Загалом же праці Монтессорі видано друком понад тридцятьма мовами світу.

Сьогодні у Польщі опубліковано лише одну монографію та одну статтю Марії Монтессорі. Ці дані наведено у таблиці [14].

Праці Монтессорі, опубліковані мовами різних країн у 1896–2000 рр.

Країна	Монографії	Статті	Разом	%
1	2	3	4	5
Італія	183	296	479	32,97
Німеччина	132	41	173	11,91

© Куха Ришард, 2004

* З польської переклав Теодор Лещак.

1	2	3	4	5
США	95	66	161	11,08
Великобританія	77	22	99	6,81
Індія	58	41	99	6,81
Франція	41	30	71	4,89
Нідерланди	36	99	135	9,29
Іспанія	29	27	56	3,85
Бразилія	14	1	15	1,03
Греція	14	0	15	0,96
Швейцарія	7	6	13	0,89
Швеція	10	2	12	0,83
Данія	8	3	11	0,76
Аргентина	6	4	10	0,69
Японія	10	0	10	0,69
Угорщина	4	5	9	0,62
Корея	8	0	8	0,55
Португалія	8	0	8	0,55
Росія	6	2	8	0,55
Мексика	7	0	7	0,48
Румунія	6	0	6	0,41
Туреччина	6	0	6	0,41
Тайвань	5	0	5	0,34
Австрія	4	0	4	0,28
Фінляндія	4	0	4	0,28
Литва	4	0	4	0,28
Чехія	3	0	3	0,21
Бельгія	1	1	2	0,14
Пакистан	1	1	2	0,14
Польща	1	1	2	0,14
Шрі-Ланка	2	0	2	0,14
Еквадор	1	0	1	0,07
Непал	1	0	1	0,07
Пуерто-Ріко	0	1	1	0,07
Інші країни	3	9	12	0,83
Разом	795	658	1453	100,00

Бібліографічний показник містить також численні дані про наукові та публіцистичні праці, присвячені концепціям Монтессорі, які були видані у

Польщі до 2000 р. Їх кількість (21) становить 0,18% від загальної кількості, посідаючи 21-ше місце серед п'ятдесяти трьох держав світу. У бібліографії не враховано всіх праць, які з'явилися друком польською мовою до 2000 р. Очевидно, урядовці Польського посольства в Римі та відділень ПАН, які надавали необхідну інформацію, не найкраще орієнтувалися у польському монтезоріанському доробку [14]. Отже, корегування даних до наступного видання "Montessori. Bibliografia Internazionale..." стає нагальним завданням.

Життя і діяльність Марії Монтесорі припали на період, коли Польща відродилася для незалежного державного життя, а освітні потреби Другої Речі Посполитої після 123 років національної неволі набули дуже специфічного характеру. Державність повинні були будувати покоління, що не мали відповідного досвіду. Виникала потреба побудови її фундаменту на різних зразках, цим і пояснюється зацікавлення методикою Монтесорі на порозі відновлення незалежності та протягом її перших років. Після впровадження у життя закону Єнджевича (1932) було змінено цілі та завдання польських закладів дошкільного виховання. Їхню діяльність було засновано на методі центрів зацікавлень О. Декролі, офіційно відкидаючи систему Монтесорі та Фребеля [18, s. 37]. У цей час Монтесорі вже була відомим у світі педагогом. Протягом 1919–1939 років різними мовами було опубліковано 318 її праць.

Доба Другої світової війни та соціалістичної Польщі чи не цілком загальмувала сприйняття педагогіки Монтесорі. Лише початок політичної трансформації у Центральній Європі знову відчинив двері для педагогіки Монтесорі до сердець і розуму польських педагогів.

Проникнення ідей педагогіки Монтесорі у Польщу в 1912–1939 рр.

Початки зацікавлення поляків педагогічними поглядами Монтесорі припали ще на період перед вибухом Першої світової війни. У 1913 р. вийшла друком перша праця італійської лікарки польською мовою – "Дитячі будинки ("Le case dei bambini"). Застосування методу наукової педагогіки у вихованні наймолодших дітей" [15]. Книжка мала багато недоліків, передусім у поясненні самого методу Монтесорі [12, s. 47]. Це спонукало польські педагогічні кола до спроби видати друком повний переклад "Il metodo...", але цей намір не вдалося реалізувати [26, s. 186].

Наступна праця Монтесорі опублікована у Польщі 1936 р. під назвою "Провідні думки мого методу". Як пише відомий дослідник педагогіки Монтесорі Ева Латач, до 1939 р. з'явився лише один польський фрагмент книжки "L'autoeducazione nelle scuole elementari" у перекладі А. Густовічунни – першої польської учасниці другого міжнародного монтезоріанського курсу, організованого у Римі в 1914 р. [6, s. 208–211].

Зацікавлення польських педагогів освітніми концепціями італійського педагога, їхні думки та коментарі з'явилися на шпальтах польської

педагогічної періодики. Як стверджує Ю. Дибец, першу польську інформацію про теорію Монтессорі можемо знайти у часописі “Wychowanie w Domu i Szkole” (“Виховання вдома і у школі”). У 1912 р. тут вийшла анонімна рецензія публікації Т. Л. Сміт “Maria Montessori and Her Houses of Childhood” (“Доктор Монтессорі та її Будинки дитинства”). На цю ж тему (1912) А. Грудзінська пише: “Переглянувши книжку... про метод Монтессорі, виникає відчуття чогось світлого, доброго, чогось, що може звільнити наших малих дітей від перебільшеного пильнування і “забавляння” їх, яке не додає розуму. Фребель закликав учитися з дитиною, супроводжувати її на прогулянці, показувати, пояснювати, вести за руку. Монтессорі ж закликає спостерігати, яким шляхом розвивається індивідуалізм дитини, а, пізнавши це, здалеку керувати її кроками без чітко вираженого керівництв” [4, s. 7; 5, s. 187-193].

Зацікавленість польських читачів педагогічними поглядами Монтессорі ще більше зросла, коли у 1913 р. з’явився переклад її книжки. Про педагогіку Монтессорі до 1939 р. у Польщі писало багато авторів. До них належали і визначні дослідники історії педагогіки, теоретики виховання і практики: Ф. Майхрович, Б-В. Гурська, Л. Хмай, Б. Наврочинський, З. Мислаковський, З. Кукульський, М. Земнович, В. Ясінський, Ю. Яновський, Л. Бандура, С. Кот, С. Свідвінський та ін. [3, s. 32, 70, 127-132; 7, s. 35, 90, 92; 8, s. 339; 9, s. 196, 335-339, 350; 12, s. 20-21]. Враховуючи критичну оцінку педагогіки Монтессорі багатьох з них, не може не вражати зміст статті Дж. Ломбардо-Радіче “Метод Агацці”. Автор торкнувся питання джерел італійської лікарки, яких, на його думку, слід було шукати саме у методі Агацці, застосованому в дошкільному закладі сестер Агацці в Момпіано за кілька років до використання його Монтессорі.

Польські освітяни міжвоєнної доби та їхнє ставлення до педагогіки Монтессорі. Педагогіка Монтессорі як система розглядалася у польській спеціальній літературі досить рано. У 1914 р. А. Шицувна писала на тему “Il metodo...”: “Праця під такою назвою ознайомлює читача з новою системою виховання малих дітей, яка була продумана авторкою і застосовувалася нею у дитячих будинках, тобто у закладах для дітей 3-6 років, що відповідають нашим “охронкам” [сучасним дитячим садкам. – Авт.] для найбільш вразливих верств населення. У цій системі слід розрізнити два чинники: загальні основи виховання і спеціальні засоби навчання малих дітей. Загальні основи – це підґрунтя всього виховання на наукових засадах, систематичне вивчення фізичного і розумового розвитку дитини, врахування вимог гігієни у всій виховній системі та шкільних установах, повага до свободи й індивідуальності дитини, дух нової педагогіки, представником якої є авторка. Проти цих положень не може виступати жоден педагог, який дбає про поступ науки, виховання та добро підрастаючих поколінь. Інша річ – це спеціальні

педагогічні засоби: кожен з них, використаний у вихованні, не лише повинен бути наслідком тривалих досліджень природи та розвитку дитини, але насамперед має пройти загартування практикою, перш ніж зможе бути рекомендованим вихователському загалу. Адже всі нові, навіть найкращі методи повинні підлягати детальній дискусії і критичній оцінці фахівців” [22, s. 62].

Згодом А. Густовічувна на цю ж тему зазначала у “Педагогічному журналі” (“Czasopismo pedagogiczne”): “...я у своїх шкільних заняттях поєдную систему Монтезорі із системою Фребеля. Не можу повністю розвинути мою програму, бо моя маленька школа не має такого обладнання, як італійські школи. Я повинна адаптувати все до наявних умов, а це стоїть на перешкоді розвитку системи та застосування її для польських дітей” [6, s. 176].

У 1918 р. А. Віняжова писала, що “книжка Монтезорі у дошкільному вихованні руйнує стіну, яка досі відгороджувала старанне і вміле тренування відчуттів за допомогою нескладних засобів, що полегшують дитині контроль, самоосвіту, спонукають до спостережень і самодіяльності завдяки усуненню надмірної опіки, яка у зародку нівечить творчі здібності” [23, s. 184].

Прихильно ставилася до педагогіки Монтезорі І. Шатзель, яка зазначала, що від часів Фребеля та його садочків жодна виховна система не струснула педагогічним світом так сильно, як система Монтезорі та її дитячі будинки. На її думку, для того, щоб ґрунтовніше оцінити ідеї Монтезорі, слід було б насамперед проаналізувати систему в контексті методу Ф.-В. Фребеля, визначити її наукові переваги, розглянути і дослідити провідні тенденції дитячих будинків, а також проникнутися етичною, суспільною та ідейно-виховною роллю цілої систем [23, s. 14].

У часи Другої Речі Посполитої з’явилися також і критичні оцінки педагогіки Монтезорі, хоча не завжди обґрунтовані. Зокрема, З. Зембінський вважав, що педагогіка Монтезорі – це не що інше як поліпшена система Фребеля, а книга має практичний, а не науковий характер [25, s. 373, 374].

Незважаючи на суперечливість оцінок та думок, методика Монтезорі у міжвоєнний період знайшла своє місце у базовій навчальній програмі для державних дошкільних семінарій (1929) Однак до неї було багато зауважень: необмежена свобода дітей, пасивність учителя, а також експериментальний характер впроваджуваного методу. Г. Кожневська не погоджувалася з тим, що у дитячих будинках Монтезорі діти “працюють”, замість того, щоб бавитися [11, s. 413–416, 484–488]. Дуже часто дитячим будинкам закидали індивідуальний характер занять дітей, а також нехтування засад співіснування у групі, оскільки кожна дитина працювала окремо. Е. Латач такі докори вважала непорозумінням, оскільки індивідуальний характер

занять у монтессоріанських закладах був зумовлений природною поведінкою та природними потребами дітей, а не примусовим заходом самої Монтессорі.

До найбільш суворих критиків теорії Монтессорі у міжвоєнний період належав С. Гессен. Він писав: “Можна зробити цікаве спостереження: у разі зовнішнього розширення методу за його початкові межі засадничо звужується його внутрішня суть... Дидактичний матеріал ставили на перший план, а обидва інші мотиви, а саме виховання свободи і виховання для реального життя, були цілком усунені” [7, s. 73]. На його думку, із розширенням методу на середню школу з’явився примус, пов’язаний з необхідністю набуття конкретних знань, у забуття відійшла вільна поведінка, яку замінили необхідність та обов’язок. З цієї причини С. Гессен засудив Монтессорі, замість того, щоб замислитися над можливістю добору змісту і предметів навчання, сконцентруватися на полегшенні опанування обов’язкової програми. На думку С. Гессена, що поруч виступили дві різні Монтессорі, і слід першу, із книги “Il metodo...”, рішуче відділяти від другої, яка народилася після 1916 р.

На шпальтах “Шкільної Преси” (“Prasa Szkolna”) С. Гессен назвав педагогіку Монтессорі обмеженою, виділяючи такі її вади: заміна гри працею над дидактичним матеріалом, розуміння розвитку дитини як розвитку окремих функцій її організму, помилкова організація дитячого будинку, у якому діти живуть поруч і водночас окремо.

Упертість і послідовність С. Гессена у критиці системи Монтессорі справді заслуговують на подив. У “Джерелах до історії педагогічної думки” він пише: “...всесторонньо розвинута людина – не та, яка володіє розвинутими зором, слухом, нюхом, а насамперед та, яка пов’язала себе з усіма культурними вартостями, тобто оволоділа методом наукового мислення, розуміє мистецтво, відчуває право, вміє діяти в економічній сфері” [8, s. 102].

Критично про метод Монтессорі висловилися також С. Богданович, Б. Наврочинський. Зокрема, Б. Наврочинський у підручнику “Принципи навчання” (“Zasady nauczania”) обмежує заслуги Монтессорі розробкою педагогіки на наукових підставах і звинувачує її концепцію у непослідовності. Проявом цієї непослідовності він вважав, з одного боку, пасивність виховника як запоруку необмеженої свободи дитини, а з іншого – вимога до вчителя втручатися у проблеми суспільного і морального виховання [17].

На переконання Б. Наврочинського, за пропонованих умов монтессоріанський учитель не міг би також належно виконувати своїх наукових і виховних функцій. “Складність полягає не лише у тому, що учителі звикли до надмірної активності, але також і в тому, що вони повинні навчати і виховувати, а не тільки досліджувати життя молоді” [17, s. 197].

Чимало критичних зауважень на адресу Монтессорі у Польщі пов'язані головню з браком вичерпної інформації, доступної читачеві рідною мовою. Саме тому сприйняття італійської теорії в Польщі стосувалося насамперед методу, оминаючи при цьому антропологічні основи самої педагогіки Монтессорі.

Загалом у 1912–1939 роках метод Монтессорі найбільш ґрунтовно засвоїла дошкільна педагогіка. Ева Латач у своїй монографії написала, що у 1912–1919 роках метод Монтессорі прийшов на польські землі. 1920–1929 роки засвідчили значний розвиток зацікавлення цією педагогікою, що підтверджується появою друком численних підручників із застосуванням італійської теорії. 1925 року почав виходити часопис “Дошкільне виховання” (“Wychowanie Przedszkolne”) У 1929 р. тогочасна шкільна влада апробувала чимало елементів педагогіки Монтессорі у польських дошкільних закладах. У 1929–1931 роках поряд із прихильними голосами настає також етап найпотужнішої критики. Натомість період 1932–1939 років чітко окреслив справжнє місце методу Монтессорі у польській дошкільній педагогіці міжвоєнної доби.

Розвиток педагогіки Монтессорі у Польщі після Другої світової війни. Трагедія вересневої кампанії 1939 р., гітлерівська і сталінська окупації, народження та еволюція нового політичного ладу в умовах підпорядкування Польщі Радянському Союзу залишили відкритими чимало питань про недоліки педагогіки Монтессорі. Відбудова країни після жахливих воєнних руйнувань, ідеологічний наступ в освіті та вихованні не залишали ілюзій щодо подальшої долі монтессоріанської педагогіки у Народній Польщі. Доба Польської Народної Республіки стала перервою в контактах і науковому обміні з численними осередками, які на Заході продовжували досліджувати педагогіку М. Монтессорі.

Навіть найвизначніші польські педагоги того часу сприймали її досягнення без серйозного зацікавлення. Зокрема, Б. Суходольський написав, що “теорія Монтессорі, яка визначає способи тренування сили та розвитку здібностей, була по суті повторенням гербартизму” [21, s. 161]. К. Сосніцький, який досліджував розвиток західної педагогіки на межі XIX–XX ст., доробок Монтессорі оминає цілковитою мовчанкою і на сторінках своєї книги її імені не називає [20].

Польські педагоги доби Польської Народної Республіки відчували труднощі з однозначним віднесенням Монтессорі до конкретних педагогічних течій і напрямів. Л. Хмай (1938) зачисляє її до психологічного напрямку біологічної педагогіки, а вже після Другої світової війни визнав, що її погляди належать до персоналістичної педагогіки [1, s. 127; 2, s. 158]. Б. Наврочинський (1947) зачисляв М. Монтессорі до грона емпіричних представників суспільно-природничих напрямів, що стоять на засадах

індивідуалістичної педагогіки [16, s. 4]. Ім'я М. Монтессорі знаходимо також у публікаціях С. Куновського, який відносить її педагогіку до ліберальних систем [19, s. 102]. Натомість С. Волошин, зачисляє Монтессорі до реформаторського руху нового виховання та психологічної педагогіки [24, s. 34].

Водночас у праці “Студії з історії польської педагогіки. Педагогічні концепції у Другій Речі Посполитій” (“*Studie z historii polskiej pedagogiki. Koncepcje pedagogiczne w Drugiej Rzeczypospolitej*”), що вийшли 1993 р. у Катовіцах, не було зазначено про впровадження методу Монтессорі у польську дошкільну педагогіку міжвоєнного двадцятиріччя.

У 80-х роках минулого століття було перервано змову мовчання польських педагогів щодо педагогіки М. Монтессорі. З'явився дозвіл Міністерства народної освіти на інноваційну й експериментальну діяльність у навчальних закладах Польщі. Це стало зеленим світлом для ренесансу педагогіки Монтессорі у нових польських освітніх реаліях кінця ХХ–початку ХХІ ст. Можливості для нових закордонних відряджень педагогів-теоретиків та учителів-практиків, розширений приплив наукової інформації, співпраця з освітніми закладами країн Європейського Союзу стали вихідним пунктом для пошуку в педагогіці Монтессорі універсальних освітніх вартостей, цінних для процесів трансформації освіти і виховання у польських суспільних реаліях [13, s. 10].

Відродження педагогіки Монтессорі у Польській Республіці 90-х років минулого століття почалося у дуже складних економічних та політичних умовах. Однак перешкоди не змогли зупинити запалу людей, зацікавлених вихованням та навчанням молодого покоління поляків.

Сьогодні, коли освітні заклади, що працюють на основі педагогіки Монтессорі, є в Любліні, Лодзі, Катовіцах, Кракові, Ярославі, Ополі, Олесниці, Мораві (поблизу Вроцлава), а також у Вроцлаві, Варшаві, Богатині та Любіні, мало хто пам'ятає, якими були початки відродження теорії Монтессорі у Польщі

Волею випадку (1987) до Інституту педагогіки в Любліні прибула голландська делегація з Hogerschool van Arnhem. Викладач Кеесс Тіллем у ході розмов про майбутню співпрацю та студентський обмін згадав про голландські школи, що працюють за методом Монтессорі. Одним з наслідків обміну груп став візит до Зелхем, де споруджено підприємство, яке виробляє навчальні засоби для монтессоріанських навчальних закладів. Згодом, завдяки старанням голландських друзів, місцева влада провінції Гельдерланд профінансувала повний комплект навчальних засобів за системою Монтессорі та покрила витрати на їх транспортування до Любліна.

Таким чином стала можливою підготовка і реалізація спільного польсько-голландського проекту “Індивідуалізоване навчання у Польщі”, що

тривав два роки і завершився у 1994 р. У його рамках 16 педагогів пройшли дворічну організаційно-методичну підготовку. У Любліні було створено вісім класів Монтесорі, в тому числі чотири в дошкільних закладах і чотири у середніх школах міста. В Інституті педагогіки УМСК обладнано навчальну лабораторію Монтесорі, яка згодом розрослася до рівня монтесоріанського Центру підготовки учителів. З 1994/95 навчального року тут здобувають заочну післядипломну освіту, а також проходять кваліфікаційні курси особи, зацікавлені педагогічною роботою за системою Монтесорі.

У Любліні в листопаді 1993 р. була організована наукова конференція, у якій взяли участь представники численних академічних установ з усієї країни, представники Hogenschool van Arnhem з Голландії, учителі, працівники відділів освіти. Вона окреслила подальші напрями освітньої діяльності у галузі наукових досліджень та освітньої практики. Сьогодні педагогіка М. Монтесорі знайшла місце в лекційних і практичних курсах з історії педагогіки, порівняльної педагогіки, сучасних педагогічних напрямів та інших дисциплінах на стаціонарі та заочному навчанні. Це створює підстави для подальшого розумного розвитку монтесоріанської педагогіки у люблінському середовищі. З огляду на доволі оптимістичну співпрацю з Україною, існують шанси налагодити зв'язки також і з українськими академічними закладами та школами Монтесорі.

Зазначимо і про лодзькі здобутки у царині знань про педагогіку Монтесорі. У 1994 р. група прихильників створила Польське товариство Монтесорі, і місто Лодзь було обрано центром крайової влади, яким сьогодні керує викладач кафедри теорії виховання Лодзького університету М. Мікша.

Для лодзьких дослідників шляхи розвитку зацікавлень Монтесорі були дещо іншими, ніж у Любліні (за посередництвом німецької літератури). Тут було захищено кандидатську дисертацію (Е. Латач), присвячену сприйняттю теорії Марії Монтесорі у Польщі до 1939 р. Праця Е. Латач "Як виховувати дітей? Нарис педагогічної теорії М. Монтесорі" побачила світ у 1995 році. Наступного року видано скорочений варіант кандидатської дисертації, яка і нині є основною працею, що досить детально висвітлює долю методики Монтесорі на польських землях до 1939 р. і порушує актуальні питання про суть і напрями майбутніх досліджень. Ця праця разом з колективною працею під редакцією С. Гуз у Любліні та книгою М. Мікиш належить до перших досліджень, присвячених Монтесорі у Польщі.

Водночас проводилися також дослідження у Любліні, де написано й успішно захищено дві кандидатські дисертації (викладачі Інституту педагогіки УМСК Д. Здібель (1999) і Б. Беднарчук (2000).

Наприкінці ХХ–на початку ХХІ ст. різним аспектам педагогіки Монтесорі присвячується дедалі більша кількість статей у таких

періодичних виданнях: “Дошкільне виховання” (“Wychowanie w Przedszkolu”), “Освіта і діалог” (“Edukacja i Dialog”), “Життя школи” (“Życie szkoły”), “Освітній огляд” (“Przegląd Edukacyjny”), “Люблінський педагогічний щорічник” (“Lubelski Rocznik Pedagogiczny”), “Аннали Університету Марії Склодовської-Кюрі. Секція педагогіки і психології” (“Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska. Sectio: Paedagogia Psychologia”), “Соціальна допомога” (“Auxilium Sociale”), “інших. Якщо простежити еволюцію науково-дослідних зацікавлень педагогікою Монтессорі, то виявимо таке: у 1957, 1983, 1991 рр. було надруковано по 1 статті, у 1992 – 8 статей, у 1993 – 6 статей, а у 1994 – 16. У 1995–1999 рр. Кількість статей, присвячених системі Монтессорі, значно зменшується, а у 2000 р. сягає 17 (найбільшої кількості за ці роки). Для порівняння зазначимо, що у 2001 р. опубліковано 10 таких статей, а 2002 – лише 3 статті.

Своєрідну крапку над “і” поставила у 1998 р. С. Гуз, видавши перший польський підручник для учителів і студентів “Освіта за системою Монтессорі”. Сьогодні він використовується як для проведення навчальних занять, так і для практичної діяльності.

Пасіонарії-монтессоріани, єднайтеся. Помірковано, чи доробок на ниві Монтессорі є достатнім. З огляду на кількість публікацій, очевидно, так. Однак бракує праць Монтессорі, виданих польською мовою. На підставі аналізу наявного доробку можемо стверджувати, що у сучасній Польщі діє принаймні два наукові центри, які б могли координувати наукові дослідження з тематики Монтессорі. На цю тему не захищено жодної дисертації на здобуття доктора наук. Вони дуже потрібні, адже сприятимуть науковій стабілізації монтессоріанського дослідницького центру, навколо якого згуртуються усі дослідники системи Монтессорі.

Наприкінці поставимо провокаційне запитання: чи добре знають польські освітяни педагогіку Монтессорі? На жаль, ні. Чому? Досі не вистачало бажання та можливості перекласти польською мовою найважливіші оригінальні праці Монтессорі, особливо написані по-італійськи. Це одне з найбільш перспективних завдань для людей, захоплених її ідеєю. Педагогіка Монтессорі живе і житиме в Польщі тим довше, чим більше поляки знатимуть про концепцію Монтессорі від неї самої.

-
1. *Chmaj L.* Kierunki i prądy pedagogiki współczesnej. Warszawa, 1938.
  2. *Chmaj L.* Kierunki i prądy w pedagogice XX wieku. Warszawa, 1963.
  3. *Chmaj L.* Prądy i kierunki pedagogiki współczesnej. Warszawa, 1938.
  4. *Dybiec J.* Maria Montessori w Polsce // Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych. 1983. N. 30. S. 7.

5. *Grudzińska A.* Casa dei Bambini // Nowe Tory. 1912. N. 7, S. 187-193.
6. *Gustowiczówna A.* System wychowawczy dr M. Montessoń // Czasopismo Pedagogiczne. 1918.
7. *Hessen S.* Podstawy pedagogiki. Warszawa, 1931.
8. *Hessen S.* Źródła do dziejów Myśli Pedagogicznej. Wrocław, 1973. T. 12.
9. *Kot S.* Dzieje wychowania. Podręcznik dla seminariów nauczycielskich. Warszawa, 1928.
10. *Kot S.* Historia wychowania. Zarys podręcznikowy. Lwów, 1934. T. 2.
11. *Koźniewska H.* Domy Dziecięce systemu M. Montessori. // Dziecko. 1913. N. 1.
12. *Latacz E.* Recepja teorii pedagogicznej Marii Montessori w Polsce do roku 1939. Łódź, 1996.
13. *Miksza M.* Zrozumieć Montessori. Kraków, 1997.
14. Montessori. Bibliografia Internazionale. International Bibliography 1896-2000 a cura di Ciara Tomar. Roma, 2001.
15. *Montessori M.* Domy Dziecięce (Le Case dei bambini) // Metoda pedagogiki naukowej stosowana w wychowaniu najmłodszych dzieci. Warszawa, 1913.
16. *Nawroczyński B.* Współczesne prądy pedagogiczne. Warszawa, 1947.
17. *Nawroczyński B.* Zasady nauczania. Lwów, 1933.
18. Pedagogika alternatywna. Dylematy teorii. Kraków, 2000.
19. *Raczek H.* Recepja poglądów Marii Montessori w teorii i praktyce pedagogicznej Drugiej Rzeczypospolitej // Metoda Marii Montessori. Historia i współczesność. Lublin, 1994.
20. *Sośnicki K.* Rozwój pedagogiki zachodniej na przełomie XIX i XX wieku. Warszawa, 1962.
21. *Suchodolski B.* O pedagogikę na miarę naszych czasów. Warszawa, 1958. S. 161.
22. *Szycówna A.* Dr. M. Montessori. Domy Dziecięce (Le Case dei Bambini). Metoda pedagogiki naukowej stosowana w wychowaniu najmłodszych dzieci // Książka. Miesięcznik Poświęcony Krytyce i Bibliografii Pedagogicznej. 1914. N. 1-2. S. 62.
23. *Winiarzowa A.* Pierwsze lata polskiego dziecka // Ruch Pedagogiczny. 1918. N. 8-10, S. 184.
24. *Woloszyn S.* Nauki o wychowaniu w Polsce w XX wieku. Próba syntetycznego zarysu na tle powszechnym. Kielce, 1998. S. 34.
25. *Ziemiński Z.* Maria Montessori. Domy Dziecięce (Le Case dei Bambini) // Wychowanie w domu i szkole. 1914. N. 7. S. 373, 374.
26. *Żukiewiczowa Z.* Dydaktyka przedszkola // Encyklopedia Wychowania. 1934. T. 2, S. 186.

**HISTORICAL NARRATIVE OF MONTESSORI PEDAGOGICS
DEVELOPMENT IN POLAND****Rishard Kukha***Institute for Research on Pedagogics of Mariya Ciure-Sclodovs'ka University,
Liublin, Poland*

The paper gives the statistics of the publication of prominent Italian doctor and teacher M. Montessori works in different countries of the world. It describes the penetration of Montessori ideas into Poland in 1912-1939. It also shows the Polish scholars' attitude to the pedagogics of Montessori and its development in Poland after the Second World War.

Key words: pedagogics and method of Montessori, scholars, pedagogical concepts and trends.

Стаття надійшла до редколегії 22.09.2003

Прийнята до друку 28.01.2004

УДК 37.035:061(71)

ЗАВДАННЯ І ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ АСОЦІАЦІЙ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ КАНАДИ

Наталія Микитенко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна*

Проаналізовано систему асоціацій соціальних працівників Канади, розкрито головні цілі, завдання та зміст їхньої діяльності. Зазначено, що професійні асоціації значною мірою сприяють підвищенню авторитету професії та загальному зростанню рівня соціальної роботи в країні. Особливу увагу приділено функціонуванню Національної асоціації соціальних працівників Канади.

Ключові слова: професійна асоціація, соціальна робота, соціальний працівник, стандарти професійної практики, соціальна політика, соціальна справедливість.

Сьогодні, за умов багаторічного економічного становлення української держави, соціальної незахищеності населення, високого рівня безробіття, підготовка та професійна діяльність фахівців сфери соціальних послуг, головне завдання яких – забезпечення соціальних умов для реалізації особистості та її суспільної адаптації, є одним з ключових моментів розв'язання складних соціально-економічних проблем нашого суспільства. В сучасних умовах у нашій країні, за висловом В. Полтавця [1, с. 4], відбувається так званий “бум Соціальної Роботи”. Виникають нові масштабні проекти як для впровадження нових підходів до вирішення соціальних проблем, так і для підготовки та перепідготовки соціальних працівників. Проблеми становлення і функціонування соціальної роботи в Україні та за кордоном, формування і вдосконалення змісту, форм, методів і засобів практичної діяльності соціальних працівників досліджують С. Гончаренко, І. Зверева, А. Капська, І. Козубовська, Л. Коваль, А. Ковальов, Г. Лактіонова, М. Лукашевич, Ю. Мальований, І. Мигович, Т. Наговіцина, І. Пінчук, І. Поліщук, С. Толстоухова, С. Хлебик, І. Хохленков та ін.

Процес становлення нової спеціальності “соціальна робота” відбувається у кількох напрямках, одним з яких є створення професійних об'єднань та асоціацій. Роль закордонного досвіду в процесі заснування та вдосконалення діяльності функціонуючих професійних організацій соціальних працівників важко переоцінити. Зазначимо, що однією з країн, де соціальна робота досягла високого науково-практичного рівня, є Канада. Саме тому ми обрали цю країну для вивчення завдань і змісту діяльності мережі професійних асоціацій соціальних працівників з метою його творчого застосування в процесі

формування та функціонування таких новостворених професійних об'єднань у нашій країні, звичайно, з врахуванням вітчизняних соціально-економічних умов і національно-культурних особливостей. Це питання майже не досліджене в українському контексті. У Канаді проблеми діяльності професійних асоціацій соціальних працівників висвітлюють такі автори: Ф. Тернер, К. Джонс, Дж. Фолі, Дж. Джеймс, Б. Геро, Дж. Левайн, Дж. Мейнс, Р. Тодрес, Е. Лайтман, М. Гілберт, Г. Міллер, Г. Спечт, Р. Східмор, М. Теккерей., Д. Брешнік та ін.

У процесі створення подібних вітчизняних структур варто звертатись до досвіду зарубіжних країн, які досягли значного поступу в цій галузі. З огляду на це мета нашого дослідження – одержання необхідної інформації про діяльність професійних асоціацій соціальних працівників у Канаді та її детальний аналіз.

Ми ставили перед собою такі завдання:

- проаналізувати діючу систему канадських професійних організацій соціальних працівників, охарактеризувати діяльність провінційних асоціацій соціальних працівників, Національної асоціації соціальних працівників Канади (CASW), Асоціації шкіл соціальної роботи Канади (CASSW) і деяких міжнародних асоціацій, зокрема, Міжнародної федерації соціальних працівників (IFSW);

- розкрити завдання та зміст діяльності професійних асоціацій соціальних працівників Канади.

Професійні асоціації мобілізують колективні зусилля професії соціального працівника, зорієнтовані на виконання її завдань і функцій, спрямованих на вирішення складних і багатопланових проблем. Головна мета діяльності професійних асоціацій – задоволення потреб громадськості й членів організації.

У соціальній роботі служіння громадськості тісно переплітається з інтересами професії і, навпаки, інтереси професії значною мірою збігаються з намаганням задовольняти громадські потреби.

Професійні асоціації соціальних працівників для громадськості є важливим джерелом інформації про професію, соціальні послуги та соціальну політику і забезпечують можливість колективного представництва та впливу на розвиток соціальної політики, спілкування, зв'язку й обміну досвідом між представниками професії; поглиблення професійних знань; можливість надання певних послуг членам асоціації, таких як пошук робочих місць чи виконання зобов'язань з боку асоціації; розвиток і стимулювання підвищення рівня стандартів професійної практики; надання консультацій представникам уряду щодо змісту соціальної політики та політики сфери охорони здоров'я, а також послуг, що надаються соціальними працівниками; контроль за ефективністю практичної соціальної роботи та розвитком її нових напрямків. Це сприяє підвищенню авторитетності професії, а залучення окремих соціальних працівників до професійних асоціацій – вивченню та засвоєнню

нових знань та обміну досвідом. Крім того, досвід роботи в організації дає змогу індивідууму виявити себе як лідера.

Асоціації підтримують професійну підготовку випускників і всім своїм членам дають можливість певним чином впливати на постійний розвиток професії. Кожну провінційну асоціацію очолює Рада директорів, яку обирають члени цієї організації. Загалом було створено десять провінційних асоціацій. У семи провінціях Канади вони відповідають за так зване “регулювання” професії, тобто контролюють провінційне законодавство в галузі соціальної роботи.

Відповідальність за регулювання практики соціальної роботи у різних провінціях несуть такі організації [3, р. 478]:

Провінції	Асоціації
Альберта	Асоціація соціальних працівників Альберти (рік заснування – 1967)
Брітіш Колумбія	Реєстраційна рада соціальних працівників (відокремлена від професійних організацій)
Квебек	Асоціація соціальних працівників Квебеку (початок 1960-х)
Манітоба	Асоціація соціальних працівників Манітоби / Інститут реєстрації соціальних працівників Манітоби (1961)
Нова Скотія	Асоціація соціальних працівників Нової Скотії (1963)
Нью Брансвік	Асоціація соціальних працівників Нью Брансвіка (1965)
Ньюфаундленд і Лабрадор	Асоціація соціальних працівників Ньюфаундленда і Лабрадора (1970)
Онтаріо	Коледж сертифікованих соціальних працівників Онтаріо (1962); Онтаріо є єдиною провінцією, де станом на 1999 рік не існувало законодавства у сфері соціальної роботи
Прінс Едвард Айленд	Рада реєстрації соціальних працівників (відокремлена від професійних асоціацій)
Саскатчеван	Асоціація соціальних працівників Саскатчевану (1967)

В округах Брітіш Колумбія, Прінс Едвард Айленд та Онтаріо (у цих провінціях орган регулювання професійної практики соціальної роботи відокремлений від асоціацій) асоціації відіграють роль інструментів виконання вказівок і запровадження нових положень. Зокрема, в Онтаріо робота в такому органі регулювання вимагає обов’язкового членства в асоціації. В Брітіш Колумбія таке правило існувало до 1996 року. Робота ж в Реєстраційній раді округу Прінс Едвард Айленд не пов’язана з членством в провінційній асоціації.

Головне завдання провінційних асоціацій: захищати інтереси громадськості, відображати інтереси своїх членів, підтримувати безперервну освіту, брати участь у розробці та впровадженні стандартів у галузі соціальної роботи.